

Asia: VNS 2/2026 vp Valtioneuvoston ajankohtaiselonteko ulko- ja turvallisuuspoliittisen toimintaympäristön muutoksesta

Kiitän eduskunnan ulkoasiainvaliokuntaa mahdollisuudesta kommentoida valtioneuvoston ajankohtaiselontekoa ulko- ja turvallisuuspoliittisen toimintaympäristön muutoksesta.

Tärkeimpänä havaintonani selonteosta totean sen tarjoavan tiiviin ja tasapainoisen katsauksen Suomen ulkoisen toimintaympäristön muutoksista Yhdysvaltojen presidentti Donald Trumpin virkaanastumisesta tammikuussa 2025 Persianlahdella kevättalvella 2026 käytyyn sotaan. Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikan sisältöä ja sen haasteita selostetaan selkeästi. Ydinaseisiin liittyvä linjaus on perusteltu ja johdonmukaisessa suhteessa Suomen aikaisemmin noudattamaan ydinasepolitiikkaan. Venäjän muodostamaa uhkaa ja toiminnan ongelmallisuutta luonnehditaan jäsennellysti ja perustellusti. Yhdysvaltojen linjanmuutoksia ja niiden synnyttämiä epävarmuustekijöitä luonnehditaan muutos- ja jatkuvuustekijöitä puntaroiden, joskin niin, että selonteko korostaa suhdetta vakauttavia rakenteellisia tekijöitä. Linjaukset Suomelle edullisista toimintalinjoista, kumppanuuksien vahvistamisesta ja luomisesta, sääntöpohjaisen kansainvälisen järjestyksen ylläpidosta ja tavoista vastata keskeisten suurvaltojen asettamiin haasteisiin muodostavat ymmärrettävän kokonaisuuden.

Toimintaympäristön muutoksista tehdyt havainnot ja Suomen toimintalinjoihin liittyvät kirjaukset antavat aihetta myös joihinkin täydentäviin ja kriittisiin kommentteihin:

- 1. Transatlanttisten suhteiden muutos.** Suurin aikavälille ajoittunut toimintaympäristön muutos liittyy Yhdysvaltojen toimintatapaan, strategiseen ajatteluun sekä liittolaissuhteisiin synnytettyihin uusiin jännitteisiin, joiden hallinnasta ja joihin vastaamisesta on yllättäen tullut Suomen ulko- ja puolustuspolitiikan keskeinen tehtävä. Selonteko käsittelee transatlanttisen suhteen muutoksia toteavasti ja neutraalisti, mistä ei kuitenkaan täysin välity muutosten mittakaava ja poikkeuksellisuus Euroopan ja Yhdysvaltojen pian 250 vuotta täyttävässä suhteessa.

Selonteko on epäilemättä oikeassa korostaessaan suhdetta vakauttavia rakenteellisia ja pitkän aikavälin käytännölliseen yhteistyöhön pohjautuvia tekijöitä. Ne eivät kuitenkaan tasapainoita Yhdysvaltojen sisäisestä poliittisesta ja yhteiskunnallisesta muutoksesta juontuvia ja sen globaalia roolia muuttavia tekijöitä, jotka näkyvät sekä liittovaltion että osavaltiotason politiikassa, nykyisen

presidentinhallinnon toiminnassa ja koko toisen maailmansodan jälkeisen ajan kestäneen ulko- ja puolustuspoliittisen, puoluerajat ylittäneen konsensuksen murtumisena. Uuden konsensuksen muodostumisesta ei ole näkyvissä mitään merkkejä, päinvastoin, jakolinjat näkyvät syvenevän edelleen amerikkalaisessa politiikassa ja ulkopoliittisessa keskustelussa.

Yhdysvaltojen sisäisestä kehityksestä johtuva globaalin roolin muutos näkyy Suomen kaltaisten liittolaisten näkökulmasta yleisenä epävarmuutena Yhdysvaltojen toimintaa ohjanneiden periaatteiden ja prioriteettien jatkuvuudesta. Selonteko toteaa, että transatlanttisessa toimintaympäristössä ”korostuvat nyt ennakoimattomuus, nopeat muutokset ja koventunut retoriikka” (s. 11). Tämä on tietysti totta, mutta kuvaa muutosta vain sen konkreettisen, päivänpolitiikassa saaman ilmiasun tasolla. Kyse on paljon syvemmästä muutoksesta, jonka näkyviä oireita ennakoimattomuus, muutokset ja koventuva retoriikka ovat. Euroopan kannalta olennaista on kasvanut epävarmuus Yhdysvaltojen sitoutumisesta eurooppalaisten liittolaistensa puolustamiseen kaikkia ajateltavissa olevia uhkia kohtaan.

Yhdysvaltojen sisäistä kehitystä ja sen ulkopoliitiikan ja strategisen ajattelun muutosta kuvataan neutraalisti. Suppeassa ajankohtaisselonteossa ei ole tarpeen hahmotella vaihtoehtoisia ennustekuvia eli skenaarioita, mutta sellainenkin vaihtoehto on ajateltavissa, jossa Yhdysvaltojen ja Euroopan väliset suhteet heikkenevät edelleen merkittävästi joko asteittain tai äkillisen kriisin vaikutuksesta. Esimakua tällaisesta skenaariosta, jossa Suomen olisi valittava eurooppalaisten liittolaisten tukemisen ja Yhdysvaltojen kanssa suurella vaivalla rakennetun suhteen ylläpidon välillä saatiin alkuvuodesta 2026 Yhdysvaltojen Grönlannin alueeseen kohdistamien vaatimusten myötä. Kuten selonteossakin todetaan, muita ristiriitojen aiheita löytyy mm. kauppapolitiikan, teknologiaan liittyvän sääntelyn ja ilmasto- ja energiapolitiikan alueilla. Ideologisten ja arvopohjaisten politiikan painotusten kautta syntyvät erimielisyydet sekä Yhdysvaltojen Kiinan- ja Lähi-idän politiikan muutokset ovat potentiaalisia merkittävien ristiriitojen sytykkeitä.

Pessimististen tulevaisuuskuvien ohella voi tutkimustiedonkin pohjalta hahmottaa – selonteon pohjavireen mukaisesti – myös positiivisia skenaarioita. Selonteko on ottanut lähtökohdaksi suhteiden pohjana olevat jatkuvuustekijät ja transatlanttisten kumppaneiden etujen perimmäisen yhtenevyyden. Tässä kuvassa jännitteet ovat vakavinakin kuitenkin hallittavissa. Suomella voi tässä asetelmassa jopa olla, tasavallan presidentin sanoin, kokoaan suurempi rooli suhteiden ylläpidossa ja vahvistamisessa. Tukea tällainen oletus saa paitsi suhteiden sujuvasta käytännön hoidosta saaduista kokemuksista, pitkäaikaisesta

strategisesta suunnittelusta sekä myös arvioista Yhdysvaltojen Euroopan kannalta myönteisestä kehityksestä näköpiirissä olevassa tulevaisuudessa. Olennaista on, että demokraattipuolue on edelleen vahvasti sitoutunut sääntöpohjaisen kansainvälisen järjestelmän ylläpitoon ja valtaan tullessaan odotettavasti vie Yhdysvaltoja perinteisimmille linjoille. Demokraatit suhtautuvat republikaaneja myönteisemmin perinteisiin liittosuhteisiin, joskin tavoitteet aiempaa tasaisemmasta taakanjaosta ovat tärkeitä myös Trumpin ja republikaanien haastajien keskuudessa. Näiden päämäärien ajaminen normaaliin liittokunnan sisäiseen dynamiikkaan kuuluvana asiana eivät kuitenkaan väistämättä aja transatlanttisia suhteita viime aikoina nähtyjen kriisiepisodien partaalle.

2. **Sääntöpohjaisen järjestyksen tulevaisuus.** Ajankohtaisselonteossa korostetaan sääntöpohjaisen kansainvälisen järjestyksen keskeistä merkitystä Suomelle. Viittaus YK:n yleiskokouksen toimivallan vahvistamiseen rauhan ja turvallisuuden kysymyksissä on erittäin hyvä ja aiheellinen. Jo nykyisessä tilanteessa on viitteitä YK:n yleiskokouksen käytännönpoliittisen merkityksen kasvusta erityisesti suurten, turvallisuusneuvostossa ilman pysyvää edustusta olevien globaalien etelän maiden kannalta.

Ongelmat palautuvat tämänkin tavoitteen osalta transatlanttisiin suhteisiin. Yhdysvaltojen selväsanainen irtisanoutuminen tästä järjestyksestä tekee päämäärän toteuttamisesta vaikeaa. Selonteko ei selosta minkälaisin keinoin ja kuinka pitkälle Suomi on valmis edistämään tätä tärkeäksi katsottua tavoitetta vaarantamatta oman puolustuksensa kannalta keskeistä suhdetta Yhdysvaltoihin, joka kuitenkin näkee mainitun järjestyksen ja sen aiheuttamat rajoitteet uhkana itselleen tai ainakin etujensa vastaisena. Selonteko mainitsee uudenlaiset ryhmittymät, kumppanuudet ja samanmielisten maiden koalitiot, joilla päämäärää edistetään. Tehokkaaseen toimintaan kyetessään ne haastavat Yhdysvaltoja tavalla, joka voi johtaa vahvoin vastareaktioihin ja samalla uusiin jännitteisiin transatlanttisissa suhteissa. Suomi voi joutua tasapainoilemaan ulkopoliitiikkaansa päämäärien välillä hyvin vaikeassa tilanteessa.

3. **Eurooppalaisempi Nato.** Ajankohtaisselonteossa tarkastellaan eurooppalaisten puolustuspanosten kasvattamista ja päämäärän keskeisyyttä Suomelle. Käsitys eurooppalaisten liittolaisten vastuunkannon kasvattamisesta Naton puolustuskyvystä on myös laajasti jaettu yhdysvaltalaisessa politiikassa. Euroopan osalta esimerkiksi tammikuussa 2026 julkistettu Yhdysvaltojen puolustusstrategia on merkittävä irtiotto menneeseen. Se avaa näkymän eurooppalaisempaan tai

jopa eurooppalaiseen Natoon, jossa Yhdysvaltojen rooli ei ole kokonaan poistunut, mutta joka on merkittävästi nykyistä vähäisempi.

Yhdysvaltojen vetäytyminen joistakin konventionaalisen puolustuksen vastuistaan Euroopassa on kompensoitavissa eurooppalaisia panostuksia pidemmällä aikavälillä lisäämällä. Selonteossa puhutaan harkitusti *eurooppalaisemmasta Natosta*, mikä on selkeyttävä kannanotto Naton eurooppalaisten jäsenmaiden panostusten lisääntymisen vaikutuksiin. Suomen näkökulmasta tavoitteena ei siis ole *eurooppalainen* vaan *eurooppalaisempi* Nato, jossa Yhdysvaltojen rooli on edelleen keskeinen. Tähän liittyen Euroopan unionin ja Naton roolit katsotaan perinteiseen tapaan toisiaan täydentäviksi.

Ero vastuiden tasaisemmasta jaosta ja siirrosta ei kuitenkaan ole tarkkarajainen. Milloin eurooppalaisemmasta Natosta tulee eurooppalainen Nato? Kyse on jatkumosta, jossa suurempi jakaminen voi jatkossa merkitä vastuiden siirtymistä kokonaan eurooppalaisten harteille. Samalla kehityskulku on omiaan vähentämään edelleen Yhdysvaltojen sitoutumista Euroopan puolustukseen muilla, ainutlaatuisilla kyvykkyyksillään. Jossakin vaiheessa eteen voi tulla kysymys, onko Yhdysvallat valmis puolustamaan tarvittaessa ydinasein Eurooppaa, jossa sen oma sotilaallinen läsnäolo on nykyistä vähäisempi tai puhtaasti Lähi-idän ja Keski-Aasian operaatiologiikkaan liittyvä (esim. Rammsteinin tukikohta Saksan liittotasavallassa).

4. **Määräenemmistöpäätökset EU:n ulkopoliitikassa.** EU:n ulkopoliittisen toimintakyvyn osalta ajankohtaiselonteko ei mainitse mahdollista siirtymistä määräenemmistöpäätöksiin ulkopoliittisissa kysymyksissä. Tuoreen tutkimustiedon mukaan tähän ei ainakaan kansalaismielipiteen muodossa olisi esteitä (Wass et al 2026)¹, vaan pikemminkin EU:n päätöksenteon virtaviivaistamista pidetään tutkimuksen mukaan toivottavana. Tehokkaasti toimiva EU koetaan merkittäväksi Suomen ja koko Euroopan turvallisuutta parantavaksi tekijäksi. Resurssien lisääminen puolustusvalmiuden ylläpitoon ei yksinään riitä, vaan unionitasolla on oltava kyky myös tehdä nopeita päätöksiä laajan vaikuttamisen spektrin mukaisiin uhkiin vastaamisesta.

Kysymyksen EU:n ulkopoliittisen päätöksentekokyvyn vahvistamisesta oltua esillä jo näinkin pitkään, voisi Suomen hallitus selostaa, mistä syistä Suomi ei muuttuvissakaan oloissa näe tarpeelliseksi määräenemmistöpäätösten laajentamista. Kysymys on olennainen senkin vuoksi, että ajankohtaiselonteossa

¹ Hanna Wass et al, *Purkupallon politiikka. Suomalaisten odotukset ulko- ja turvallisuuspolitiikan siirtymissä*, NATOPoll policy brief 1/2026, Helsingin yliopisto.

korostetaan EU:n merkitystä Suomen turvallisuuden ja hyvinvoinnin varmistamisessa, ml. taloudelliseen ja teknologiseen keskinäisriippuvuuteen ja haavoittuvuuksien torjuntaan liittyvissä asioissa.

5. Narratiivien kamppailu. Lopuksi nostan esiin selonteossa olevan viittauksen nykyisestä globaalista politiikasta narratiivien kamppailuna. Tämä on erittäin aiheellinen, julkisessa keskustelussa turhan vähälle huomiolle jäänyt ulottuvuus nykyisen maailmanpolitiikan tilasta.

On kuitenkin muistettava, että narratiivien kamppailu on sekä yhteiskuntien sisäistä että valtioiden ja kansainvälisten toimijoiden ja näiden muodostamien ryhmien välistä. Kaikki narratiivit ja lausumat ovat lausumia kaikilla areenoilla, mikä tekee kommunikaatiosta vaativaa. Tästä näkökulmasta katsoen on huolestuttavaa, että suomalaisen kansalaismielipiteen ja julkisen, ulkopoliittikkaa linjaavan puheen – siis narratiivien – välille on syntynyt kuilu, jossa kansalaisten ja ulkopoliitiikan johtoeliitin käsitykset ovat irtaantuneet toisistaan erityisesti Yhdysvaltojen luotettavuuteen liittolaisena liittyen (Wass, 2026). Tätä kuilua on vaikea kuroa täysin umpeen, ja selonteko on ehdottomasti askel oikeaan suuntaan. Lisää askelia kuitenkin tarvitaan. Suomen ulkopoliittisen toimintaympäristön epävarmuuksia on syytä selostaa ja eritellä kaunistelematta ja kauhistelematta. Poliittisen eliitin tehtävä on tässä strategisessa viestinnässä vaikea, mutta ei mahdoton.

Kunnioittaen,



Juhana Aunesluoma
Poliittisen historian professori
Helsingin yliopisto